

МОНІТОРИНГ ПОРУШЕНЬ ЦИФРОВИХ ПРАВ В УКРАЇНІ

Аналітичний звіт

Період моніторингу – липень 2020 року

I. ПОРУШЕННЯ ЦИФРОВИХ ПРАВ ЗАГАЛЬНОГО ХАРАКТЕРУ (порушення, які мають вплив на необмежене коло осіб)

Доступ до інтернету

Указом Президента України від 14 травня 2020 року № 184/2020 введено в дію Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2020 року “Про застосування, скасування і внесення змін до персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)”, яким застосовуються, скасовуються і вносяться зміни до персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій), запропонованих Кабінетом Міністрів України і Службою безпеки України.

Цей Указ продовжує неодноразово критиковану практику блокування веб-сайтів на підставі Указів Президента України від 15.05.2017 року та від 14.05.2018 року, на що вже зверталась увага у аналітичних звітах за результатами Моніторингу порушень цифрових прав в Україні.

Таким чином, у звітний період зафіксовано **1 (один) факт порушення цифрових прав загального характеру** у вигляді обмеження доступу до Інтернету, яке стосується 240 веб-ресурсів.

II. ПОРУШЕННЯ ЦИФРОВИХ ПРАВ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ХАРАКТЕРУ (порушення, які стосуються окремих осіб і не мають безпосереднього впливу на широку аудиторію)

---

1. Факти порушення права на свободу вираження поглядів

1) Інтернет і поширення чуток

Судова практика у справах про поширювання неправдивих чуток (стаття 173-1 КУпАП) в мережі Інтернет продовжує розвиватись. Втім, їх кількість значно скоротилась. Загалом, у липні 2020 експертами ГО “Платформа прав людини” проаналізовано 27 (двадцять сім) відповідних постанов, оприлюднених в Єдиному

державному реєстрі судових рішень. Практично всі вони стосувались питань, пов'язаних із Covid-19.

Варто зауважити, що у липні 2020 помітно змінилися підходи судів до вирішення таких справ. Результати судового розгляду можна охарактеризувати наступним чином:

- 8 справ закрито у зв'язку із закінченням строку притягнення осіб до адміністративної відповідальності (в двох із них суд визнав осіб винними у вчиненні адміністративного правопорушення за статтею 173-1 КУпАП);
- 9 справ закрито за відсутністю складу адміністративного правопорушення;
- в 5 справах суд повернув адміністративні протоколи на доопрацювання;
- 1 справа закрита через смерть особи щодо якої вона була порушена.
- 1 справа стосувалась задоволення апеляційної скарги особи на рішення суду першої інстанції про притягнення її до адміністративної відповідальності за ст. 173-1 КУпАП. В результаті аналізу експертами ГО “Платформа прав людини” виявлено 2 факти порушення цифрових прав, які пов'язані із втручанням у право на свободу вираження онлайн, а саме:

а) Постановою Рожнятівського районного суду Івано-Франківської області від 02.07.2020 особу визнано винною у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого статтею 173-1 КУпАП, через поширення нею в мережі “Фейсбук” публікації: “Крики, кров, вогонь та паніка на українському кордоні”.

Порушення цифрових прав фіксується у зв'язку з тим, що суд визнав неправдивими чутками всю статтю загалом (зміст статті не наводиться), не визначивши, яка саме інформація в ній відноситься до недостовірних фактів, не обґрунтував висновок про те, що зазначені відомості можуть викликати паніку чи порушити громадський порядок.

б) Голопристанський районний суд Херсонської області своїм рішенням від 30.06.2020 (оприлюдненим в Єдиному державному реєстрі судових рішень 01.07.2020 року) визнав особу винною у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого статтею 173-1 КУпАП через неодноразове поширення неправдивих коментарів відносно вірусу Covid-19 в мережі “Фейсбук” та зобов'язав її сплатити штраф у розмірі 170 грн. і судовий збір у розмірі 420 грн. 40 коп.

Порушення цифрових прав вбачається в тому, що судом не встановлено всі обставини справи, зокрема, не з'ясовано і не відображено у рішенні повний текст коментарів, розміщених особою в мережі “Фейсбук”, не встановлено, яка саме інформація є недостовірною і чи відноситься вона до фактів чи оціночних суджень, не обґрунтовано умисел посягти паніку серед населення чи порушити громадський порядок.

2) Невстановлення судом належного позивача, захист права на честь юридичної особи та неналежне розмежування фактів та оціночних суджень

Мелітопольській міськрайонний суд Запорізької області своїм рішенням від 16 червня 2020 року (оприлюдненому в Єдиному державному реєстрі судових рішень 3 липня 2020 року) визнав недостовірною та такою, що принижує честь та ділову репутацію Державного вищого навчального закладу «Мелітопольський промислово економічний-коледж», поширену відповідачем. Втім, спростувати він зобов'язав інформацію, поширену стосовно директора зазначеного учбового закладу.

Таким чином, суд чітко не визначив, про кого саме була поширена спірна інформація: про навчальний заклад чи про його директора, і, відповідно, хто з них є належним позивачем; захистив неіснуюче немайнове право на честь юридичної особи, а також,

на наш погляд, не навів достатніх аргументів стосовно того, що у спірній інформації відноситься до фактичних тверджень, а що - до оціночних суджень.

3) *Визнання інформації недостовірною, покладення обов'язку її спростувати/видалити без врахування європейських стандартів у галузі свободи вираження*

а) 7 липня 2020 року Київський апеляційний суд своєю постановою залишив без змін рішення Шевченківського районного суду м. Києва від 22 січня 2020 року, яким відповідача ТОВ «Європейська медіа група» зобов'язано спростувати спірну інформацію в мережі Інтернет на веб-сайті apostrophe.ua. При цьому, суди визнали недостовірною інформацію, яка фактично відповідає дійсності. Так, у статті, яка стала предметом спору, із посиланням на першоджерело зазначалось, що блогер поширив стосовно позивачів певну інформацію. Як видно із рішень, суди встановили, що саме блогер спершу поширив спірні відомості, втім визнали їх недостовірними. Але сам факт поширення блогером цих відомостей знайшов своє підтвердження. Відповідно, інформація про те, що блогер поширив зазначену інформацію в мережі інтернет відповідає дійсності, а тому спростуванню не підлягає.

Таким чином, суд **не застосував у цій справі стандарти, сформульовані Європейським судом з прав людини у справі “Газета “Україна-Центр” проти України”**.

б) Дарницький районний суд м. Києва своїм рішенням від 22 травня 2020 року (zareєстрованим в Єдиному державному реєстрі судових рішень 15 липня 2020 року) визнав недостовірною та такою, що порушує право на повагу до честі, гідності та на недоторканність ділової репутації позивача, інформацію, поширену у статті на веб-сайті <https://nashigroshi.org>: «ОСОБА_5 в особі ОСОБА_1, який монополює заводять дизель в український трубопровід з російської сторони». Своїм рішенням він зобов'язав відповідача **вилучити** вищезазначену інформацію з тексту статті та оприлюднити спростування, розмістивши його **“між заголовком та першим абзацом статті”**. Крім тексту спростування, суд додатково зобов'язав оприлюднити ще й резолютивну частину рішення, що не відповідає принципу пропорційності, передбаченому частиною 2 статті 10 ЄКПЛ.

Таким чином, суд зобов'язав відповідачів **видалити частину статті та спростувати недостовірну інформацію без обґрунтування потреби в одночасному застосуванні** таких способів правового захисту. Окрім того, зобов'язання спростувати поширену інформацію шляхом розміщення між заголовком та першим абзацом статті тексту спростування порушує цілісність публікації, що призводить до **порушення авторських прав** і не відповідає законодавству України.

в) Постановою Вінницького апеляційного суду від 15 липня 2020 року частково задоволено позовні вимоги у справі про захист честі, гідності та ділової репутації. До відповідачів застосовано спосіб правового захисту у вигляді **спростування недостовірної інформації шляхом видалення статей із веб-сайтів** та шляхом розміщення на веб-сайтах повідомлення про те, що опубліковані статті містять в собі недостовірну інформацію, а також про ухвалене у цій справі судове рішення з публікацією повного його тексту. Втім, спростування та видалення недостовірної інформації - це різні способи правового захисту. Крім того, судом не обґрунтовано необхідність видалення інформації, поряд із її спростуванням.

г) Господарський суд Черкаської області своїм рішенням від 24 червня 2020 року (внесеним до ЄДРСР 27 липня 2020 року) задовольнив позов про захист ділової репутації, спростування та видалення недостовірної інформації, розміщеної в мережі інтернет на одному з каналів Youtube, однак **не обґрунтував необхідності**

одночасного застосування таких способів правового захисту, як спростування та видалення спірної інформації. Окрім цього, суд не в повній мірі розмежував факти і оціночні судження. Наприклад, він визнав недостовірною і зобов'язав спростувати, зокрема, інформацію наступного змісту: "... Обіжаються дуже обіжаються. І він бреше всім. Клейма навішують. Оце їхня команда, оце щас що оце рулить, оце дивіться ОСОБА_3...Оце вони рулять, оцим вони узурпували владу...вони посідали оце у них геокадастр, слава богу, що його знищують, от і так дальше, якби знищили і тих хто цим геокадастром рулив у нас у Драбові їм всегда рулила ОСОБА_6 ... оце всі негаразди що проісходять в нас оце од них". На наш погляд, викладена інформація має ознаки оціночних суджень і відображає критичну позицію автора стосовно певних осіб та їх дій. Встановивши, що спірна інформація *"побудована у формі образливих і принизливих звинувачень щодо його господарської діяльності, соціальної сфери і викликає негативну соціальну оцінку"*, що є характерним для оціночних суджень, суд застосував такий спосіб правового захисту, як спростування, що може використовуватись лише відносно фактів.

Суд надав правову оцінку висловлюванням особи (автора висловлювань), яку не залучено до участі у справі і яка не мала процесуальної можливості надати докази на підтвердження своїх слів. Розглядаючи справу за позовом юридичної особи, суд встановив порушення немайнових прав її керівника - фізичної особи, вийшовши таким чином в цій частині за межі юрисдикції господарського суду.

4) Доступ до публічної інформації

Виноградівська міська рада Закарпатської області відмовила журналістці інформаційного агентства "Голос Карпат" (сайт: <https://goloskarpat.info/>) Олені Мудрій у доступі до публічної інформації щодо бюджету та заходів у двох проектах Програм Транскордонного співробітництва сумарною вартістю понад 2 мільйони 148 тисяч євро, які реалізує комунальне підприємство "Центр інвестицій та розвитку" міськради. У своїй відповіді міська рада повідомила, що "повторно один і той самий запит від однієї і тої самої особи щодо одного і того самого питання розгляду не підлягає", що не відповідає вимогам Закону України "Про доступ до публічної інформації". За словами журналістки міська рада відмовляється надати інформацію, посилаючись на конфіденційність грантової угоди, і при цьому не враховує вимоги бюджетного законодавства.

5) Перешкоджання журналістській діяльності

2 липня 2020 веб-сайт "Радіо Свобода" повідомив про те, що 05.06.2020 року знімальну групу програми "Схеми" не допустили на засідання Комісії з питань вищого корпусу державної служби при Вищій раді правосуддя (ВРП), на якому розглядалось питання щодо притягнення до дисциплінарної відповідальності керівника Державної судової адміністрації Зеновія Холоднюка. Це відбулось попри листи з проханням про акредитацію. Журналістам "Схем" не дали можливості ані відвідати засідання, ані поставити запитання членам ВРП. Серед озвучених причин були, в тому числі, «карантин» та обмеження через це кількості осіб, які можуть перебувати у залі засідань – «до 10». Схожа ситуація повторилась і 9 червня, коли представники судової охорони разом заблокували підхід журналістів "Схем" до членів ВРП.

6) Тиск на громадських активістів, журналістів та блогерів, що справляє "охолоджувальний ефект" на свободу слова

а) 14 липня в селищі Коцюбинське на Київщині невідомі встановили табличку, візуально схожу на меморіальну дошку загиблим. Така табличка з'явилася на будинку, де мешкає головна редакторка сайту "Чесно" Ірина Федорів, яка пов'язує це зі своєю діяльністю та громадянською позицією.

б) Ініціатива незалежних журналістів "34" заявила, що журналіст Роман Скрипін своїми висловлюваннями в соцмережах цькує засновницю видання "Заборона" Катерину Сергацкову, і закликала правоохоронні органи, зокрема Національну поліцію України, оперативно розслідувати заяву щодо погроз, які журналістка та її родина продовжують отримувати внаслідок публічних висловлювань Романа Скрипіна. Внаслідок погроз Катерина Сергацька була вимушена виїхати з країни.

в) Журналістка Любов Величко отримує погрози після розслідування про російські телеграм-канали «"Телега" для Слуги. Як Телеграм-канали, що ймовірно ведуться з Росії, впливають на роботу Ради», яке 13 липня опублікували Liga.net, Texty.org та Інститутом масової інформації.

г) Журналісти повідомили про те, що голова Окружного адміністративного суду м. Києва Павло Вовк та його заступник Євгеній Аблов намагалися дізнатися, з ким розмовляла телефоном журналістка "Слідства.Інфо" (веб-сайт <https://www.slidstvo.info/>) Євгенія Моторевська, яка підготувала матеріал про Аблова. Про це стало відомо з оприлюднених напередодні Національним антикорупційним бюро матеріалів слідчих дій, у яких записані розмови керівництва ОАСК.

г) Проект StopFake заявив про посилення інформаційних атак проти своєї команди, посиляючись, зокрема, на появу публікації від журналістів проекту "Заборона". Наглядова рада проекту заявила, що тези, опубліковані в статті "Фейсбук заблокував "Заборону" за критику неонацистів. Виявилось, що українські фактчекери соцмережі тісно з ними товаришують", є неправдивими й такими, що спричиняють моральну та репутаційну шкоду організації.

Таким чином, у липні 2020 зафіксовано 14 (чотирнадцять) випадків порушення права на свободу вираження поглядів у цифровому середовищі індивідуального характеру.

ІІІ. ПОТЕНЦІЙНІ ЗАГРОЗИ ДЛЯ СВОБОДИ СЛОВА ТА ПРАВА НА ПРИВАТНІСТЬ В ІНТЕРНЕТІ В УКРАЇНІ

---

1. Законодавчі ініціативи, що несуть в собі загрозу цифровим правам (праву вільно поширювати інформацію та праву на приватність)

а) Голова Офісу Президента України повідомив про те, що планується ініціювати прийняття закону, відповідно до якого публікації таємно записаних розмов посадовців будуть визнаватися злочином.

б) Міністерство цифрової трансформації пропонує ввести офіційну електронну адресу в тому числі для фізичних осіб-підприємців, адвокатів, арбітражних керуючих та інших осіб. Відповідний законопроект №3860 зареєстровано у Верховній Раді. Проект передбачає, що офіційний мейл буде складатись з ідентифікатора, позначки "@" та доменного імені (окрім доменних імен, що закінчуються на ".ru"). Ідентифікатором для фізичних осіб-підприємців буде виступати **реєстраційний номер картки платників податків, що є конфіденційною інформацією і розголошенню не підлягає**. Таку електронну адресу пропонують вносити до Єдиного державного демографічного реєстру та Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців, громадських формувань під час реєстрації ФОП та внесення змін до реєстраційних даних. Передбачається, що під час зазначених реєстраційних дій ФОПи автоматично отримуватимуть офіційні електронні адреси, а відповідно, **без їх згоди зазначена конфіденційна інформація стане широко доступною**.

Офіційну електронну адресу також пропонують присвоювати громадянам України за їх бажанням під час оформлення паспорта громадянина України вперше або його обміну. Для самозайнятих осіб та інших суб'єктів правовідносин пропонується запровадити процедуру реєстрації офіційної електронної адреси, яка використовуватиметься в діловому спілкуванні, під час листування з судами, державними органами тощо.

2. Злом акаунтів соціальних платформ

Співробітники сервісу мікроблогів Twitter протягом декількох років зламували профілі відомих людей, використовуючи своє становище в компанії і внутрішні інструменти, недоступні звичайним користувачам. Вони знали адреси їхньої електронної пошти та номери телефонів і навіть могли відслідковувати їх приблизне місце розташування. Про це повідомило видання Bloomberg із посиланням на колишніх працівників компанії.

3. Можливе придбання ботів для “накрутки” кількості підписників в соціальних мережах

Видання «КП в Україні» (сайт <https://kp.ua/>) повідомило, що, начебто, кандидатка на посаду мера Кисва від партії “Слуга народу” Ірина Верещук, придбала декілька десятків тисяч ботів у соціальній мережі Instagram. Повідомляється, що за два дні кількість її підписників зростає з 1,5 тисяч до 42 тисяч. Після цього адміністрація соцмережі начебто почала “банити” технічні акаунти і їх кількість почала зменшуватися.

4. Атаки на сайти та інші веб-ресурси

а) 15 липня Twitter зазнав масової хакерської атаки через що заблокував всі акаунти, паролі до яких намагалися змінити протягом останніх 30 днів.

б) Рада національної безпеки та оборони зафіксувала перші спроби нового типу DDoS-атак. Вони використовуються для блокування мереж провайдерів зв’язку.

в) В липні 2020 року відбулась атака на офіційну сторінку 5 каналу в YouTube, але її не заблокували. Водночас, акаунт 5 каналу в Twitter (з кількістю підписників близько півмільйона осіб) був заблокований та видалений через появу в мережі Twitter інформації, що “на момент створення акаунту вам не було 13 років”. Апеляція, яку “5 канал” подав до Twitter, станом на 20.07.2020 розглянута не була, в той час, як блокування тривало вже понад тиждень (подання повторної апеляції – заборонено). Будь-якої офіційної реакції з боку соцмережі також не було.

5. Витік даних, в тому числі персональних

а) Соціальна мережа LinkedIn таємно використовувала дані, якими користувачі обмінювались через Universal Clipboard.

б) Facebook передавав дані “неактивних” користувачів третім особам - розробникам. Повідомляється, що декілька тисяч додатків отримали персональні дані користувачів, які більш ніж 90 днів не заходили в цю соціальну мережу.

в) Корпорацію Google звинуватили в тому, що за допомогою набору інструментів для розробників Google Firebase збираються дані про активність користувачів у додатках та інтернеті. Інформація передається, навіть якщо користувач вручну заборонив системі це робити.

г) У вільному доступі в Інтернеті знайшли 1,2 Тб персональних даних понад 20 мільйонів користувачів додатків VPN-сервісів.

г) Національний координаційний центр кібербезпеки при РНБО заявляє про витік даних з сервісу Cloudflare, який використовується для захисту від DDoS та ряду інших кібератак, що несе загрозу для безпеки державних та приватних ресурсів.

д) Служби таксі в Україні формують облікові бази, в яких номери мобільних телефонів пасажирів зберігаються в прив'язці до адрес поїздки.

6. Інтернет-шахрайство

З'явилась нова схема інтернет-шахрайства в соціальних мережах: користувачу Facebook надходить повідомлення, в якому запитуються його пароль від Privat24.

7. Збій в роботі веб-сайтів, мобільних додатків та соціальних мереж

а) 3 липня 2020 року у роботі соціальної мережі Instagram стався масштабний збій: близько 20% проблем були пов'язані з логіном. Ще 41% скарг стосувалися негараздів зі сторіз, а 37% - зі стрічкою. 8 липня 2020 року в роботі цієї соціальної мережі знову стався збій. Цього разу 4% проблем були пов'язані з логіном. Ще 3% скарг стосувалися негараздів зі сторіз, а 92% - зі стрічкою. Ще один збій в роботі Instagram стався 16 липня, коли у 58% користувачів виникли проблеми з входом та 33% користувачів - із завантаженням. Окрім цього, спостерігались проблеми в роботі веб-сайту.

б) 10 липня 2020 року користувачі операційної системи iOS по всьому світу кілька годин не могли скористатися додатками Viber, Mono, Spotify, Waze, Tinder, Soundcloud, Pinterest, TikTok, Fitbit, Call of Duty, Snapchat, додаток The New York Times, Strava тощо. Всі вони відкривались і тут же злітали. Причиною збою став Facebook SDK - інструмент, який дозволяє збирати дані з додатків та передавати їх до Facebook.

в) 27 липня стався збій в роботі сайту Президента України, 28 липня перестав працювати сайт Служби безпеки України, а 29 липня СБУ повідомила, що інформація на офіційному сайті тимчасово не оновлюється через технічні питання на майданчику Держспецзв'язку. Керівництво Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України ініціювало службове розслідування щодо з'ясування обставин збою роботи вказаних сайтів. Попередня перевірка встановила, що причиною тривалого відновлення роботи зазначених інформаційних платформ стало неякісне забезпечення резервним електроживленням деяких сервісів Держспецзв'язку.

8. Функціонування небезпечного програмного забезпечення

Компанія ESET, яка спеціалізується на інформаційній безпеці, виявила нове шкідливе програмне забезпечення для Android. Воно маскується під додаток для спілкування Welcome Chat та викрадає дані користувачів, які потім оператори розміщують у відкритому доступі.

Таким чином, у липні 2020 зафіксовано 8 (вісім) потенційних загроз для свободи слова та права на приватність в Інтернеті в Україні, про які свідчать 18 фактів потенційних порушень цифрових прав, виявлених під час моніторингу.

Підсумовуючи викладене необхідно зазначити, що моніторинг порушень цифрових прав в Україні в липні 2020 року дозволив виявити:

- **1 (один) факт порушення цифрових прав загального характеру у вигляді обмеження доступу до Інтернету, яке стосується 240 веб-ресурсів;**

- **14 (чотирнадцять) фактів порушення цифрових прав індивідуального характеру**, які стосуються порушення права на свободу вираження поглядів у цифровому середовищі.

Виявлено також **8 (вісім) потенційних загроз** для свободи слова та права на приватність в Інтернеті в Україні, про які свідчать **18 фактів** потенційних порушень цифрових прав, виявлених під час моніторингу.